

„Gba majay Bma“: mylėsime Birma amžinai*

JURGA
RAGUCKAITĖ
IŠ MIANMARO

„Mes tikime, kad keliavimas yra viena stipriausių pasaulio tolerancijos, supratimo ir demokratijos skatinimo jėgų“, – rašoma knygoje „The Lonely Planet Guide“. Taip leidėjai atsako į klausimą, keliauti ar nekeliauti į Birma, karinio režimo kankinamą Pietryčių Azijos šalį. Keliauti – vadinasi, sužinoti, tą žinių skleisti ir taip padėti keisti.

* – *Mianmaro himno eilutė.*

Tęsinys. Pradžia: „Verslo klasė“ Nr. 3-9

↑ RYTINIS ŽYGIS
AUKŲ RINKTI.

→ GRAŽUOLĖ SU
THANAKHA TARP
PIPIRŲ.

JANGONE (RANGŪNE), MIANMARO, DAR VADINAMO BIRMA, SOSTINĖJE, dangus prakiuro. Pritvinkę debesys kliukia srove, kanalizacija užsikemša ir per akimirką kelias į Sule pagodą virsta upe. Regis, klampoti iki kelių vandenyje nesmagu man vienai, visiems kitiems – tai ilgai lauktas džiaugsmas. Sausra baigėsi. Trys pusnuogiai vaikščiojantys niurkteli į vandenį taip, kad tik viršugalviai kyšo.

Prieš mane atbrendantys ūsuoti vyrai ramiai raitojasi languotus sijonus maždaug iki šlaunų. Niekaip neįprantu, kad kelnes čia dėvi tik kinai ir policininkai. Visi kiti, vyrai ir moterys, Birmoje, nešioja *longyi*, ilgus medvilninius sijonus iki kulkšnių. Šitie – indai, atpažįstu iš mėlynos jų sijonų spalvos. Ilgai stebilytis nepavyksta, nes pati esu nužiūrinėjama daugumos praevių.

Keliautojai Birmoje – vis dar retas reiškinys. Todėl, kad keliauti – tai ir naudotis vietine infrastruktūra, leisti pinigų. Tačiau kas nori remti karinę chuntą, kuri nepripažįsta demokratinių rinkimų rezultatų, riboja žodžio laisvę ir jėga susidoroja su prieštaraujanciais budistų vienuoliais.

„Mes manome, kad dabar per anksti turistams, investuotojams arba pagalbos teikėjams. Kol nauji pinigai plūs, SLORC (šalį valdanti karinė chunta) turės vis mažiau paskatų ką nors keisti“, – prieš dvylika metų parašo Nobelio taikos premijos laureatė, demokratijos proceso lyderė Aung San Suu Kyi. Ir gauna penkerius metus namų arešto, tenykštė valdžia nepaiso Jungtinių Tautų, Pietryčių Azijos šalių asociacijos atstovų, diplomatų ir verslo žmonių pastangų ją išlaisvinti.

Ši „Ledi“, kaip ją meiliai vadina Birmos žmonės, mintis lemia dešimtmečio diskusiją tarp keliautojų – vykti į Birma ir taip remti režimą ar ne. Tačiau gatvėse į mano linktelėjimą atsako nušvitusios akys. Ir aš stengiuosi šypsotis visiems, kurie spokso taip, kaip mes žiūrėjome į užsienio turistus prieš 20 metų Lietuvoje.

Ne viskas auksas, kas tviska

Atvykstame į Mandalajų, pirmąją Birmos sostinę. Miestas prislėgtas dulkių ir išmetamųjų dujų. Pro palaikių auto-

kelionės

INFO

TRUMPAI APIE BIRMA

* Britų kolonistai senovini šalies pavadinimą „Mianma“ keičia į „Birma“ pagal didžiausią etninę bamarų grupę. 1989 metais karinė chunta šį vardą pakeičia į „Mianmaras“, tačiau himne paliekamas Birmos pavadinimas.

* Eismas vyksta dešiniąją pusę (chuntos siekis atsisakyti visko, kas britiška), tačiau beveik visi automobiliai ir autobusai yra su vairu dešinėje.

* Mobilusis telefonas juodojoje rinkoje kainuoja apie 1.000 JAV dolerių (2.500 litų). Savo telekomunikacijų paslaugų teikėjo Birma neturi, dalį paslaugų perka iš Tailando. Telefonų namuose taip pat beveik nėra, dauguma skambina iš gatvėje įrengtų aparatų.

* Siuvėjas Birmoje per mėnesį uždirba 13 JAV dolerių (apie 33 litus). Alaus bokalas kainuoja 3,5 lito, o vidutinis kambarys svečių namuose – apie 40 litų.

* Birmoje gyvena apie 50 milijonų žmonių, apie milijoną yra pabėgę į gretimas valstybes.

* Vyriausybės paskelbtas šūkis: „Visi yra draugai, bet ne sąjungininkai.“

* Chunta uždraudė reklaminis skelbimus užsienio kalbomis „Myanmar Times“, kai liepos mėnesį danų grupė išspausdina turistinį skelbimą su jame įpinta slapta žinia – skaitant atbulai, chuntos vadas generolas Than Shwe vadinamas žudiku.

* „Lonely Planet“ skelbia, kad Bankoke yra 100 maisto prekystalių, pavadintų Aung San Suu Kyi vardu. Pačiai opozicijos lyderei vis dar taikomas namų areštas Jangone.

↑ RAUDONI ARIMAI PRIE BAGANO ŠVENTYKĻŲ.

busų langus kyšo žmonių nugaros, galvos ir liesos alkūnės. Benzinas brangus, todėl transporto priemonių vairuotojai iš verslo stengiasi išpešti kiek įmanoma daugiau.

Garso signalai, regis, nė kiek netrikdo būrių vienuolių. Mandalajaus vienuolynuose gyvena daugiau kaip pusė visų Birmos budistų vienuolių – keliasdešimt tūkstančių. Penktą rytą jie tvarkingomis vorelėmis lyg egzotiškos purpurinės skruzdės iš vienuolynų pajuda į miestą. Jauni, seni ir visai maži, jie užplūsta miestą lyg priekaištas ir sąžinės graužatis. Jų gausybė visur – autobusų stotyje, prie arbatinių, parkuose ir prie muziejų. Tiesia savo dubenis ir tyломis šypsosi. Pirmą kartą per kelionę matau, kad vienuoliai prašo pinigų. Pirmą kartą pamatau, kad jie ne daug kuo skiriasi nuo elgetų. Ir tai mieste, kur karinė chunta finansuoja vieną po kitos milžiniškų auksu tviskančių pagodų statybą – kad karmą pagerintų.

Ūsuotųjų brolių laukimas

Vakare Mandalajuje elektros nėra, viduramžiškai tamsu. Šviečia tik keli vyriausybinių viešbučių barai. Be žibintuvėlio negaliu nė žingsnio žengti, grindinyje žiojėja skylės ir balos. Šokteliu, kai iš tamsos išnyra triračio vairuotojas ilgą *longyi* ir tyliai manęs klausia, ar nenorėčiau nuvažiuoti pasižiūrėti „ūsuotųjų brolių“. Tai jau ne pirmas kartas, kai gatvėje sutikti rikšos siūlosi pas juos nuvežti.

Devintą valandą vakaro Mandalajaus priemiestinio namo garaže susitinka du lietuviai, tatuiruotas britas, australė lesbietė su savo partnere vokiete ir solidus pražilęs ekvadorietis. Sėdime pusračiu, zimbija uodai, traška generatoriaus varoma lempa. Nuo sienos iš plakato į mus žiūri dar jauna Aung San Suu Kyi ir prikabinėtos marionetės, nusvirusiomis ant šono galvomis. Improvizuotoje scenoje pasirodo šešiasdešimtmetis sudžiūvęs Lu Maw. Akyse tarsi nuo užsidegamo cigaro žiebiaisi valiūkiškos liepsnelės.

Prasideda „ūsuotųjų brolių“ atliekamas *a-nyein*. Tai Birmos vodevilis iš šokio, muzikos, komedijos, dramos ir humoristinių etiudų, paprastai atliekamas įvairiose šventėse ir trunkantis visą naktį. Svarbiausias tokio pasirodymo prieskonis – sąmojingas humoras. Tai labai panašu į netelevizinius „Dviračio šou“ pasirodymus, jeigu jie dar būtų dėvėję kostiumus iš stebuklinių pasakų, groję tradiciniais instrumentais ir jų šokėjos būtų šokusios kažką tarp baletu ir pantomimos.

„Ūsuotieji“ nuo kitų Birmos vodevilio artistų skyrėsi aštriu humoru, nukreiptu prieš karinę chuntą. 1996 metais Birmos nepriklausomybės dienos proga jie pasirodo dviem tūkstančiams žmonių šalia įkalintos Aung San Suu Kyi namų. „Kadaise vagį vadinome vagimi, o dabar mes vagį vadiname kooperatyvo darbuotoju“, – vienas iš galybės tą vakarą skambėjusių pokštų. Aung San Suu Kyi savo

↓ CHUNTOS ARGUMENTAI.

↑ BAKTERIJOS VAIKAMS JANGONO GATVĖJE NEBAISIOS.

knygoje rašo, kad trupė tąakt kalbėjo tai, ką Birmos žmonės norėjo, tačiau nedrįso ištarti garsiai. Praėjus kelioms dienoms po šio pasirodymo du iš trijų – Par Par Lay ir Lu Zaw – gauna penkerius metus sunkiųjų darbų kalėjimo. Tūkstančių organizacijos „Amnesty International“ narių Europoje, Azijoje, JAV ir Kanadoje, britų ir amerikiečių komikų pastangomis 2001 m. kaliniai paleidžiami be teisės juokinti Birmos žmones.

Šiandieną mes matome valandos koliažą iš kadaise visą naktį trukusio pasirodymo. Vienintelis iš trijų kalbantis angliškai Lu Maw pasakoja „ūsuotųjų“ istoriją, pristato, kas yra *a-nye-in*, jo žmona parodo keletą tradicinio šokio figūrų. Formaliai tai ne vodevilio spektaklis, o keleto užsieniečių ir birmiečių pasikalbėjimas prie žaliosios arbatos puodelių. O ir jokių antivivryausybinių pastabų jis nebesako. Sena jo motina tuo metu sėdi prie lango namuose ir stebi gatvę, kad išpėtų apie saugumiečius. Lu Maw šmaikštuoja, laido britiškus posakius, mes juokiamės kiek per garsiai ir darosi vis liūdniau. Pasirodymas baigiamas dolelių už vakarą surinkimu ir marškinėlių „The Moustache Brothers“ įsigijimu.

Klausiu, ar jie galvoja, kas bus rytoj. „Nežinau“, – akimirklą Lu Maw akys išblėsta, bet jis tuoj atitoksta ir skubiai beria, kad apie rytojų tada ir nuspręš, o dabar šou tęsiasi. Kitą vakarą jie vėl koncertuos užsieniečiams, ir kitą,

↑ ŪSUOTIEJI BROLIAI.

➤ AUKSINIS BUDOS ŽVILGSNIS.

▼ ATSARGIAI, ILGAKASĖS SU VAIKAIS.

ir kiekvieną dieną. „Turime laukti, – sako jis man apie save, apie Birmą ir apie pokyčius, – net Berlyno siena krito nuo didelio laukimo.“

Traukinio perono veikėjai

Vidurio Birma. Sėdime Pyin U Lwin traukinių stoties perone jau aštuonias valandas.

„Taaaip, šiandien įmanoma išvykti į Čiaukmę, taaip. Be to, yra traukinys... ir, be to, jis išvyksta šiandien prieš pietus, taaaip“, – kalbėjo svečių namų plačiaūsis sodininkas.

„Taaaip, ir, be to, jis dar važiuoja ryt ir poryt, taaaip“, – tyliai šaiposi Marius, kai traukinių stotyje tarnaujantis seržantas mums sako, kad traukinys atvyks dvyliką, tada antrą, o dabar, regis, septintą vakaro.

Seržantui užsieniečiai tikras galvos skausmas. Jam nesmagu, kad turi aiškintis dėl vėluojančio traukinio. Jam neaišku, kodėl užsieniečiams nesuprantama, kad bilietus pirkti reikia tiesiai iš jo rankų mažame kambarelyje už penkis dolerius, o ne stovėti bendroje eilėje. Tada jis nenori leisti išeiti iš perono, nurodinėja, į kokį vagoną turėsime sėstis, kur išlipti, sako, kad mus pasitiks kitas seržantas ir nuves į viešbutį. Jis akivaizdžiai nervinasi, nes visa tai atsispindi tamsiuose akinuose auksiniais rėmais ant, matyt, aukšto karininko nosies. Šis laukia traukinio – kaip ir kiti penkiasdešimt žmonių.

Vietiniai, sutūpę tarp pintų krepšių su pomidorais, raudonomis čiurkšlėmis spjaudo sukramtyto betelio riešutų, kalkių ir prieskonių mišinį, snaudžia ant sukrautų maišų. Šalia mūsų įsitaisiusi šeima kloja

margą skarą ir atidaro metalinius vieną ant kito susukamus dubenis. Tokius dubenis su maistu čia nešiojasi kiekvienas. Šeimos nariai tiesia dešinę ranką į vieną ir pasisemia virtų ryžių, į kitą – ir ištraukia keletą virtų pelėvirkščių stiebų. Visi paskubomis ranka kemša maistą į burną. Kuklūs pietūs septyniems asmenims. Man jie padovanoja mango vaisių. Tada vyriškis įjungia nešiojamąjį tranzistorių. Moterys taisosi miegoti, kelios skaito pigaus popieriaus knygas.

Viena jų traukia medinę trinkelę ir apvalų akmeninį padėkliuką. Ant jo palieja truputį vandens, brūžina trinkelę į akmenį tol, kol vanduo virsta geltona tyre. Taip ruošiamas *thanakha* – Birmos moterų grožio paslaptis. Tyrė iš bukavaisio citrinmedžio (*Limonia Acidissima Linn*) medienos ir vandens mišinio mentele tepama ant skruostų taip, kaip vakarietės tepa pudrą. Geltonus skruostus aš matau miestuose, kaimuose, oficialiose įstaigose. *Thanakha* išpiešiami vaikų veidai, nes ji apsaugo odą nuo saulės, vėsina, valo ir ilgai išlaiko malonų kvapą.

Pagaliau paliekame kolonijinį britišką, o dabar karinį Pyin U Lwin miestą, kuriame namai dažomi nuotaikingomis ryškiomis spalvomis, o taksi yra arklių traukiamos karios, vadeliojamos tamsių klajoklių. Kuriame sugyvena musulmonai, induistai, krikščionys ir budistai. Ir kuriame ties įvažiavimu į miestą visus pasitinka plakatas, valdžios pavadintas „Žmonių troškimu“:

★ priešintis tiems, kurie pasikliauja užsienio elementais ir kurie veikia kaip marionetės, sklisdamos neigiamą požiūrį;

★ priešintis tiems, kurie kelia grėsmę valstybės stabilumui ir tautos progresui;

↑ **NAING NAINGAS**
PRAŠO, KAD NEVADINTUME
JO GIDU.

↗ **ILGAKASĖS.**

★ priešintis užsienio šalims, kurios kišasi į valstybės vidaus reikalus;

★ kaip bendrą priešą sutriuškinti visus vidaus ir užsienio destruktivius elementus.

Apie Šveicariją

Baigiant gerti *chai*, piene virtą arbatą su prieskoniais, pro uždegtas duris įeina gyvo veido vyriškis. Sveikinasis ir sėdasi prie stalo. Tai Naing Naingas – žmogus, dėl kurio atvažiuoju į Čiaukmę, Šiaurės Rytų Birmos šiaip visai niekuo neypatingą kaimiūkštį.

Jis tiesia storą sąsiuvinį, prirašytą įvairiomis kalbomis. Sakau, kad man nereikia skaityti atsiliepimų, aš jau žinau, kas jis. Laose sutiktas prancūzas papasakojo. Tačiau jis spiriasi, kad paskaityčiau. „Jeigu norite sužinoti, kokie yra Birmos žmonės, eikite su juo į žygi po apylinkes“, – rašo du italai. „Įtempkite ausis ir klausykitės“, – suintriguoja graikas.

„Prieš trejetą metų mane, miško kelių ruošėją, užkalbino užsieniečių pora iš Naujosios Zelandijos ir paprašė palydėti Auksinio trikampio (opiumo auginimo teritorija

tarp Vietnamo, Tailando, Laoso ir Birmos) pažiūrėti. Aš ir palydėjau. Tik vėliau sužinojau, kad užsieniečiams ten važiuoti griežtai draudžiama“, – kvatodamas apie pirmą susidūrimą su keliautojais pasakoja Naing Naingas. Birmoje užsieniečiai gali aplankyti tik labai ribotą vietų skaičių. Per trejus metus Naing Naingas išmoksta anglų kalbos ir visus, kas nori su juo eiti, ima į žaliąsias Shan kalvas, į žygi. Ir tildo, kai sakai žodį „gidas“. Nes oficialus gidas Birmoje kas vakarą vietiniam policijos skyriui privalo raportuoti apie lydimus užsieniečius, jų maršrutus, apie bet kokią sąveiką su vietiniais gyventojais. Naing Naingas to nedarė. Todėl licencijos neturi.

Trise sėdame ant jo mopedo ir rūkstame apžiūrėti apylinkių. Žmonės myli Naing Naingą. Nes jis myli juos, žino jų gyvenimus, kiekvieną pažįsta. Jis laisvai kalba gimtąja palaung, shan, kachin tarmėmis, kinų, birmiečių ir anglų kalbomis. Ir su visais žmonėmis jis kalbasi jų kalba. Todėl man atrodo, kad aš taip pat esu priimta į jų tarpą, čiaušku su cigarų vyniotojomis ir bambukinio popieriaus gamintojais kinų trobose, uodžiu džiovinamos arbatos

kvapą *shan* tautos senolės kieme, nakvoju Palaungų šeimos namuose kaip sava.

Diena po dienos kylame vis aukščiau į kalvas, o Naing Naingas pasakoja savo istoriją. Aštuonioliktmetis išeina į miškus motinos ieškoti. Tuo metu krašte vyksta *palaung* tautos karas su oficialiąja valdžia ir kalvose besislepiančiams partizanams reikia medikų pagalbos. Jo motina savanoriškai lieka ir padeda sužeistiesiems. Ji ir dabar likusi su kovotojais, pabėgėlių stovykloje šiauriniame Tailande. Naing Naingas iš kraujo krešėjimo išmoksta atpažinti kraujo grupę (jis sutraiško man ką tik kraują siurbusį uodą ir neklydamas atspėja), skiria maliariją nuo karštinės („nieko baisaus sirgti maliarija, reikia tik žinoti, kaip elgtis“), o naktimis iš gyvenvietės ligoninės gabena vaistų į mišką.

Kol vieną rytą jį, įprastai srebiantį lakštinius nuolatinėje vietoje pas pažįstamą kinę (nusišypsok, šeiminkės dukra), už pakarpos išmeta policininkai ir daužydami apšaukia išdaviku. Nuo suspardymo išgelbėja užėigęs šeiminkė ir tikina, kad gali laiduoti už jį, padorų miško kelių ruošėja, ir kad policija kaip tik užklupo juos vestuvių planus aptariant. Keli ryžių degtinės stiklai padėtį sušvelnina, Naing Naingas lieka gyvas ir dar gauna gražiąją kinės dukrą į žmonas.

Keturiasdešimtmetis Naing Naingas turi puikų humoro jausmą ir aštrų protą. Žino galybes karo istorijų, anekdotų, loginių uždavinių ir triukų. Vieną vakarą ima ir paaiškina „trijuose puodeliuose dingstančio rutuliuko“ apgavystę – cha, palaukite, Paryžiaus metro stotelių sukčiai. Jis parodo mums neoficiozinę Birmą, o Marius paaiškina jam elektroninio pašto ir interneto idėją. Burzgiame į kitą miestelio galą, į vienintelę interneto vietą Čiaukmėje. Birme draudžiamas „Yahoo“, „Hotmail“ ir „Gmail“, todėl jo pašto dėžutė sukurta kažkokiam japoniškame pramoginiame portale. Naing Naingo akys žėri, dabar jis galės parašyti savo draugui į Šveicariją.

„Jūsų „Lonely Planet“ apie mano kalvas rašė, kad jos yra Birmos Šveicarija. Ten turbūt irgi gražu. Aš galėčiau dirbti vairuotoju, kariniu strategu arba kinų restorano padavėju“, – su viltimi kalba jis. Ir tuoj pat papasakoja, kaip paimti priešą užimtą kalvos viršūnę (reikia palaukti, kol jie pradeda ruošti maistą, ir tada pulti) arba kad minuoti reikia pakeles, o ne patį kelią. Jo akys žėri, vėjas kedena juodus plaukus. Veidas šviesus ir juoko raukšlėlės neleidžia paklausti, kiek žmonių yra nukovęs. Gal tai tik dar viena istorija?

Paskutinę dieną mus vežasi į seną fotoateljė, fotografuojasi kartu atminimui. Paskui šoka ant kiniško mopedo ir, nutraukęs atsiveikinimo žodžius, nurūksta. Kad užsieniečiai nematytų ašarų, negailėtų jo ir jo Šveicarijos. ■

PASAKOJIMO APIE KELIONĘ PIETRYČIŲ AZIJOJE TĖSINYS – KITUOSE „VERSLO KLASĖS“ NUMERIUOSE.
KELIAUTOJAI INTERNETE: WWW.CRINGEL.COM/BIRMA

↑ O ČIA – BIRMOS TAKSI.

Memento

„Mažiau yra daugiau“
– minimalistinis dizainas
maksimaliam komfortui.
MEMENTO kolekcija skirta
ieškantiems savito stiliaus, ji
pasizymi švelniais bruožais bei
aiškiais linijomis.
MEMENTO minimalizmas
atveria erdvę individualizmui.

VILLEROY & BOCH atstovybė
A. Goštauto g. 40A
LT-01112 Vilnius
Tel. (8 - 5) 246 08 10
Faks. (8 - 5) 269 16 20
info@gustavsberg.lt

